

ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Микола Пророкович ВАВРИНЧУК,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
Хмельницького університету управління та права,
вул. Театральна, 8, Хмельницький, 29000,
kfr@univer.km.ua

УДК 378 (477)

ПОЛІТИКА РЕФОРМ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Висвітлюється процес щодо забезпечення якості освіти на європейському і національному рівнях згідно зі Стандартом та рекомендаціями забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Здійснено аналіз праць, публікацій, інформаційних матеріалів, присвячених розв'язанню проблеми зовнішньої та внутрішньої якості вищих навчальних закладів України. Підкреслено, що успіх Болонських реформ, як свідчить досвід, визначається низкою факторів, серед яких, особливо для України, є політична підтримка і законодавче оформлення.

Ключові слова: Європейський простір вищої освіти, якість освіти, Болонський процес, система зовнішнього і внутрішнього незалежного оцінювання знань.

В умовах глобалізації, євроінтеграції, зростання мобільності, конкурентності провідною тенденцією світової, регіональної, національної, інституційної моделей стає забезпечення якості вищої освіти на системній основі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

У межах Болонського процесу, до якого Україна офіційно приєдналася у 2005 році, із створенням Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) у тому ж році Болонським комюніке ухвалено Стандарт та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [9]. У наступних болонських комюніке (2007, 2009, 2010, 2012 рр.) увага країн-учасниць до створення відповідних систем забезпечення якості на європейському і національному рівнях посилювалася.

Однак створення такої системи на національному та інституційному рівнях в Україні відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти (ESG) не завершено.

Водночас на останній Бухарестській міністерській конференції у квітні 2012 року прийнято рішення з урахуванням досвіду запровадження ESG переглянути останні з метою їх впровадження [10]. Тому виникає проблема в дослідженні стану

забезпечення якості вітчизняної вищої освіти, його відповідності болонським вимогам, виявленні причин ускладнень і формуванні пропозицій щодо виправлення становища.

Щодо праць, публікацій, інформаційних матеріалів, присвячених розв'язанню проблеми, то спеціальний огляд ситуації, що склалася, здійснено у:

— додатку 1 “Інформаційні матеріали Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо законодавчого забезпечення розвитку вищої освіти в Україні” до листа Міністерства Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти від 14 лютого 2013 р. № 1/10–649 [11];

— Національному звіті щодо імплементації Болонського процесу в Україні у 2009–2012 рр. [8];

— моніторинговому дослідженні “Входження національної системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження” (аналітичний звіт), виконаному під керівництвом Т. Фінікова у 2012 році на замовлення Міжнародного благодійного фонду “Міжнародний фонд дослідження освітньої політики” [12].

Загальну оцінку та стратегічні орієнтири щодо забезпечення якості в національній вищій освіті подано:

— у Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році” [3].

— у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схваленій Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344 [4].

Водночас системність і значущість проблеми, важливість завдань, що містяться у Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [6], зумовлюють доцільність подальшого поглибленого фахового дослідження забезпечення якості вищої освіти з метою наукового обґрунтування пропозицій щодо реалізації болонських зобов'язань у повному обсязі, адже існує чимало безпосередніх і опосередкованих свідчень недостатньої якості та конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти [2; 13; 14]. З-поміж них, зокрема, такі:

— відсутність українських закладів у переліках провідних міжнародних рейтингів “Таймс” і “Шихайський”;

— незначна за міжнародними мірками частка іноземних студентів (близько 3 %) та невелика присутність студентів зхідних країн у вітчизняній вищій школі;

— нарікання роботодавців на якість підготовки кадрів з вищою освітою та безробіття і робота за фахом деяких випускників вищої школи;

— подрібненість вищих навчальних закладів, їх недостатній дослідницько-інноваційний потенціал, слабе ресурсне забезпечення;

— останні 75 років українська вища школа не причетна до формування жодного лауреата Нобелівської премії (для порівняння: внесок одного Університету Кембридж — близько 90 нобелівських лауреатів);

— пріоритет кількісних показників над якісними в характеристиці діяльності ВНЗ, низька культура оцінювання якості.

Отже, поліпшення якості освіти є складовою одного з п'яти напрямів Стратегічних перетворень за Програмою економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [6]. Серед причин невідповідності якості освіти сучасним вимогам зазначено відсутність єдиної системи управління якістю освіти та її моніторингу. Метою реформи системи освіти визнано “підвищення конкурентоспроможності української освіти, інтеграцію системи української освіти в єдиний європейський освітній простір”. Для досягнення цієї мети на період реформи поставлено відповідні завдання, зокрема підвищити якість освіти. Щодо необхідних кроків, то для підвищення якості та конкурентоспроможності освіти з-поміж інших заходів передбачено розроблення національної системи оцінювання якості освіти.

Підвищення якості та доступності вітчизняної освіти, її інтеграції до європейського освітнього простору визначено ключовим в Указі Глави держави “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” від 30 вересня 2010 р. № 926 [15].

Реалізація вищезазначеної програми економічних реформ здійснюється на основі щорічних національних планів дій, їх аналіз засвідчує увагу до проблеми забезпечення якості освіти, зокрема:

— національним планом дій на 2011 рік [16] було передбачено надання провідним вищим навчальним закладам реальної автономії як засобу поліпшення якості освіти;

— у Національному плані дій на 2012 рік [17] ставилося завдання запровадження порядку розроблення стандартів вищої освіти нового покоління та удосконалення діяльності Державної акредитаційної комісії;

— Національним планом дій на 2013 рік [3] було заплановано супроводження у Верховній Раді України проекту Закону України “Про вищу освіту” (нова редакція), що сприятиме інтеграції України до ЄНЕА відповідно до принципів Болонського процесу. На сьогодні у Парламенті України зареєстровано п’ять подібних законопроектів, внесених різними суб’єктами законодавчої ініціативи [7; 8; 10; 18; 19]. У них нормовано відмінні концепції системи забезпечення якості вищої освіти.

У Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році” [3] на адрес вищої освіти висловлено настанову: пріоритети “незатребуваної кількості необхідно замінити пріоритетами гарантовано затребуваної якості” [3].

Важливо підкреслити, що зазначений документ містить однозначну позицію щодо зв’язку автономії вищих навчальних закладів і механізмів забезпечення якості, а також констатує завдання створення незалежних агенцій забезпечення якості вищої освіти: “одним зі способів реформування вищої освіти є створення умов для реальної автономії університетів”. Час довів неефективність надмірного централізованого управління зазначеними інтелектуальними осередками суспільства. Це стосується академічної, адміністративної, кадрової та фінансової автономії, всебічного розвитку академічної свободи. Водночас забезпечити відповідальність закладів за результати діяльності можна лише в контексті їх змагальності не стільки за кількість, скільки за якість студентів, а також за кращих викладачів, державне замовлення. Останнє має стимулювати, заохочувати та коригувати. Цього можливо досягти завдяки оптимізації мережі вищих навчальних закладів. Потрібно також ефективно підвищувати якість підготовки студентів, усувати примітивні та спрощені схеми здобуття вищої освіти.

Починати треба з удосконалення інструменту ліцензування. Ліцензії мають надаватися кращим закладам з урахуванням їх профілю і досвіду, за наявності реальних практичних потреб і відповідних ресурсів, адже ситуація, коли у вищій школі разового річного прийому є 2,4 млн. ліцензованих місць, не сприяє ані інтелектуальному відбору вступників, ані конкуренції закладів за право готувати фахівців, ані оптимізації обсягу їх підготовки.

Крім того, ліцензування потрібно доповнити механізмами зовнішнього та внутрішнього забезпечення якості. Важливо створити незалежні агенції із забезпечення якості вищої освіти, у яких мають бути зацікавлені, насамперед, вищі навчальні заклади. Це відповідатиме принципам Булонської модернізації вищої школи з метою створення привабливого й конкурентоспроможного Європейського простору вищої освіти, невід’ємним складником якого має стати українська вища освіта [3].

У національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схваленої Указом Президента України від 25 червня 2013 р. № 344) питанню забезпечення якості освіти присвячено окремий розділ “VII. Національний моніторинг та оцінка системи освіти”, у якому зазначається таке: “Ефективність

реалізації управління у сфері освіти значною мірою залежить від того, наскільки система моніторингу та оцінки якості освіти відповідає меті і завданням державної політики у цій сфері та наскільки управлінські рішення, що приймаються, адекватні результатам і рекомендаціям моніторингових досліджень” [4].

До перспективних напрямів забезпечення моніторингу та оцінювання якості освіти в Україні віднесено, зокрема:

- удосконалення системи зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, здійснення оплати праці працівників, залучених до проведення зовнішнього незалежного оцінювання;
- розроблення систем показників якості освіти на національному рівні, які відображають умови, процеси та освітні результати;
- проведення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів та результатів [4].

Отже, здійснений огляд основних стратегічних документів, що визначають державну політику України у сфері освіти, засвідчує, що питання забезпечення якості вищої освіти є одним із ключових для подальшого прогресу та європейської інтеграції української держави.

Формування національної системи забезпечення якості вищої освіти потребує політичної підтримки і законодавчого оформлення як пріоритетний напрям модернізації вітчизняної вищої школи на засадах Болонського процесу, європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. *Луговий, В. І.* Якість вищої освіти: виклик для України [Текст] / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України: Тематичний випуск “Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу” : [у 2 т.] — 2012. — № 3 (додаток 2). — Т. 1. — С. 5–9.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (друге видання) [Текст] / Національна академія педагогічних наук України. — К. : Педагогічна думка, 2011. — 304 с. — (до 20-річчя незалежності України)
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2013 році [Текст] : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. — К. : НІСД, 2013. — 576 с.
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344 [Текст] // Урядовий кур’єр . — 2013. — № 117. — 4 липня.
5. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки : Указ Президента України від 01.02.2012 р. № 45 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/45/2012>.
6. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [Електронний ресурс] Українська правда. — URL : http://www.pravda.com.ua/files/0/9/programa_reform.pdf.
7. Про вищу освіту (нова редакція) : проект Закону України, зареєстр. 28.12.2012 р. за № 1187 [внесений нар. деп. України М. П. Сорокою, С. В. Ківаловим, Г. М. Калетніком] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45287.
8. Про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту” (щодо адаптації системи вищої освіти до європейських вимог) : проект Закону України, зареєстр. 12.07.2013 р. за № 2297а-1 [внесений нар. деп. України Л. М. Гриневич] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47902.
9. Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [Текст]. — Л. : Ленвіт, 2006. — 35 с.
10. Про внесення змін до Закону України “Про вищу освіту” (щодо адаптації системи вищої освіти до європейських вимог) : проект Закону України, зареєстр. 13.06.2013 р. за № 2297а [внесений нар. деп. України О. І. Кулінічем] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47400.

11. Інформаційні матеріали Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України щодо законодавчого забезпечення розвитку вищої освіти в Україні : додаток 1 до листа Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.02.2013 р. № 1/1-649 [Текст] // Поточний архів Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти за 2013 рік.
12. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторингове дослідження [Текст] : аналітичний звіт / Міжнародний благодійний фонд "Міжнародний фонд дослідження освітньої політики" ; кер. авт. кол. Т. В. Фініков. — К. : Таксон, 212. — 54 с.
13. Луговий, В. І. Національна та галузеві (секторні) рамки кваліфікацій як інструмент забезпечення і визнання якості в Європейському просторі вищої освіти [Текст] / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта: проблеми і шляхи забезпечення якості: зб. пр. X Всеукр. наук.-метод. конф., 28-29 листопада 2013 р. / М-во освіти і науки України, НТУ України "КПІ". — К., 2013. — С. 21-25.
14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2012/13 навчального року. Статистичний бюлетень [Текст] / Державна служба статистики України. — К., 2013. — 188 с.
15. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні : Указ Президента України від 30 вересня 2010 р. № 926 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>.
16. Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" : затв. Указом Президента України від 27.04.2011 р. № 504/2011 [Електронний ресурс] Офіційне представництво Президента України. — URL : http://www.president.gov.ua/docs/283_1.pdf.
17. Про національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" : Указ Президента України від 12.03.2012 р. № 184 [Текст] // Урядовий кур'єр. — 2012. — № 13. — 28 березня.
18. Про вищу освіту (нова редакція) : проект Закону України, зареєстр. 21.01.2013 р. за № 1187-2 [внесений нар. деп. України В. І. Балогою] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45512.
19. Про вищу освіту : проект Закону України, зареєстр. 11.01.2013 р. за № 1187-1 [внесений нар. деп. України В. В. Кличком, О. Я. Тягнибоком, Л. М. Гриневич, Л. Ю. Оробець, Р. М. Павленко, П. В. Розенком, І. Д. Фаріон] [Електронний ресурс] Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45439.

*Рекомендовано до друку кафедрою філософії та соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 2 від 22 лютого 2014 року)*

Надійшла до редакції 01.03.2014

Вавринчук Н. П. Политика реформ обеспечения качества высшего образования в Украине в контексте Болонского процесса

Освещается процесс по обеспечению качества образования на европейском и национальном уровнях в соответствии со Стандартом и рекомендациями обеспечения качества в Европейском пространстве высшего образования. Осуществлен анализ работ, публикаций, информационных материалов, посвященных решению проблемы внешнего и внутреннего качества высших учебных заведений Украины. Подчеркнуто, что успех Болонских реформ, как показывает опыт, определяется рядом факторов, среди которых, особенно для Украины, отображается политическая поддержка и законодательное оформление.

Ключевые слова: *Европейское пространство высшего образования, качество образования, Болонский процесс, система внешнего и внутреннего независимого оценивания знаний.*

Vavrynychuk, M. P. The Politics of Reform for Quality in Ukrainian Higher Education in Context of Bologna Process

The article makes the research of the quality assurance in higher education on European and national levels according to “Standards and Guidelines for Quality Assurance in European Higher Education Area”. The analysis of the researches, publications, information materials devoted to solving the problem of external and internal quality in higher education institutions has been made. It is mentioned that the success of Bologna reform depends on numbers of factors such as political support and legislative registration, especially for Ukraine.

Keywords: *European Higher Education Area, quality of higher education, The Bologna Process, system of external and internal independent appreciations of knowledge.*

